

DEMOKRASİ VE ÖZGÜRLÜK SÖYLEMİNDE PARTİLER VE KİMLİK KRİZİ

PARTIES AND THE CRISIS OF IDENTITY IN THE DISCOURSE OF DEMOCRACY AND FREEDOM

Arş. Gör. Dr., Selçuk KAHRAMAN

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Konya/Türkiye
ORCID No: 0000-0003-1217-0472

Cite As Kahraman, S. (2021). "Demokrasi Ve Özgürlük Söyleminde Partiler Ve Kimlik Krizi", International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:6, Issue:27, pp:1140-1149

ÖZET

Bu çalışma, demokratik siyasal rejimlerin tartışma götürmez unsurlarından biri olan siyasal partilerin "özgürlük" ve "demokrasi" ilke ve değerleri ile çeşitli toplumsal kimliklerin çatışma alanlarını ve tezathıklarını tartışmaktadır. Özünde demokrasinin gelişimi ile özgürlük idealinin varlığı birbirlerine koşul olarak yükselmekte veya düşüş göstermektedir. Demokrasinin günümüzde en belirgin siyasal kurumu olarak siyasal partiler, bu çalışmanın temel kurumsal aktörüdür. Bununla birlikte siyasal partiler kurumsallaşma dinamiklerini lider odaklı ya da ideolojik odaklı olmak üzere temelde iki alan üzerinden şekillendirirler. Bu çalışmada Hollanda Özgürlük Partisi'nin (Partij Voor de Vrijheid-PVV) ve lideri Geert Wilders'ın siyasal söylemleri ve yaklaşımları, demokrasi ve özgürlük bağlamında birincil önemde değerlendirilmektedir. Böylece bu çalışma aynı zamanda siyasal partilerin demokratik niteliklerine aykırılıkları PVV örneğinde eleştirmektedir. Bu noktada ilgili siyasal partinin ve liderinin, Hollanda'daki birtakım toplumsal grupları, etnik ya da dinsel aidiyetleri bağlamında ele alırken temelde meşru kimlikleri, radikal kimlikler haline dönüştürme siyaseti izledikleri saptanmıştır. Bu süreç, hem kimlik çatışması hem de kimlik radikalleşmesi olmak üzere iki çerçevede yükseliş göstermiştir. Bu saptamalar, Wilders'ın sosyal medya hesaplarından biri üzerinden daha somut söylem analizi ile destekleyici bir şekilde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Özgürlük Partisi (PVV), kimlik siyaseti, sağcı popülizm, kimlik radikalleştirilmesi, demokrasi.

ABSTRACT

One of the elements of the debaters of these democratic regimes is the political party, the conflict areas and controversies of real personalities with the principles and values of freedom and "democracy". In essence, with the departure of democracy, the ideal of self-sacrifice is rising or getting excited as the north march. The political center, as the electoral brightest education of democracy, it is the main institutional actor in general. In elections, they shape the choices of two areas, one in the target in the election plans. In this study, the political discourses and approaches of the Party for Freedom (Partij Voor de Vrijheid-PVV) and its leader Geert Wilders are evaluated of primary importance in the context of democracy and freedom. Thus, this study also criticizes the contradictions with the democratic qualities of political parties in the example of PVV. At this point, it has been determined that the relevant political party and its leader, while considering some social groups in the Netherlands in the context of their ethnic or religious affiliation, basically follow the policy of transforming legitimate identities into radical identities. This process has risen in two frameworks, both identity conflict and identity radicalization. These determinations were discussed in a supportive way with a more concrete discourse analysis through one of Wilders' social media accounts.

Key words: Party for Freedom (PVV), identity politics, right-wing populism, identity radicalization, democracy.

1. GİRİŞ

Avrupa'da "özgürlükler ülkesi" söyleminin belirgin adreslerinden biri kuşkusuz Hollanda'dır. Bununla birlikte Hollanda, bu pozisyonunu ırkçı lider Geert Wilders öncülüğündeki Özgürlük Partisi'nin (PVV) ana muhalefet partisi konumuna yükselmesi ile başlayan süreçle birlikte Müslüman karşıtlığına yönelik söylem ve tutumları ile yeniden değerlendirilmeye gerektiren bir süreci başlatmıştır. Üstelik Wilders, açık bir şekilde ülkedeki Müslümanları potansiyel terörist olarak yaftalamakta ve Hollanda toplumundan belirli ölçüde bu siyasetine destek alabilmektedir. Bu çalışmanın temelde iki amacı bulunmaktadır. Birincisi demokratik bir siyasal anlayışta ırkçı-fobik söylemlerin, siyasal partiler ile demokrasi ve özgürlük değerleri açısından tartışılmasıdır. İkincisi Wilders'ın sosyal medya hesapları üzerinden paylaştığı Müslüman kimliği temelindeki ırkçı paylaşımlarının ve yorumlarının, söylem analizi çerçevesinde incelenmesidir. Böylece Hollanda siyasetinde karşılık bulan bu söylemlerin hangi temel karşıtlık noktaları üzerinden şekillendiği tespit edilecektir.

2. SİYASAL PARTİLER: DEMOKRASİ VE ÖZGÜRLÜK

Siyaset bilimi literatüründe siyasal partiler, demokratik siyasal yaşamın vazgeçilmez öğelerinden biri olarak tanımlanmaya devam etmektedir. Bu bağlamda siyasal partilerin hem temsili demokrasi açısından hem de toplumsal talep ve çıkarların siyasaya dönüştürülmesi açısından önemli işlevleri bulunmaktadır. Bu işlevlerin yaşama geçirilmesi, bir siyasal sisteme duyulan güveni ve meşruiyeti artırıcı bir nitelik gösterecektir (Durgun, 2020: 338-340). Buradan hareketle demokratik bir siyasal sistemde meşruiyet ve siyasal güven (*political trust*) oldukça önem arz etmektedir. Meşruiyet ve güven, demokrasi ve onun önemli bir parçası olarak özgürlük anlayışı ile yakından ilişkili olarak belirlemektedir. Nitekim özgürlük, temel insani, toplumsal

ve siyasal hakların korunmasında birincil niteliğe sahip olduğundan siyasal partilerden bu niteliği korumaları beklenmektedir.

Demokrasi olgusu ile özgürlük değeri arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Liberal demokrasi anlayışında kişi hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması birincil öneme sahip olup bireylerin özgür seçme ve seçilme, ifade özgürlüğü gibi çeşitli kazanımları bir bütünün parçalarını oluşturmaktadır (Aktaş, 2015: 95). Dolayısıyla özgür iradenin kullanım araçları modern demokrasilerde belirli bir zümre ya da sınıfa özgü olarak kullanılmamaktadır. Durum böyleyken özgürlük değeri ve demokrasi olgusu, demokratik rejimlerde yalnızca belirli kategoriye giren halkı ifade edemeyecek kadar geniş bir anlam alanına sahiptir. Nitekim Kuçuradi'ye göre (1997: 25-27) demokrasi, ırkçılık ve köktendencilik gibi insan haklarına ters düşen normlara ve görüşlere olanak tanıyan çok partili seçimlerden ibaret görülmemelidir. Daha açık bir ifadeyle demokrasi, devletin bütün yurttaşlarının temel özgürlüklerini eşitlikle koruma bilinciyle varlık kazandığı bir yönetim biçimidir. Bu açıdan demokrasi, özgür bireylerin ve yurttaşların varlığına, herhangi bir zümre kısıtlaması yapmaksızın korumakla mükellef bir düşünceyi ifade etmelidir.

Siyasal partiler, demokratik bir siyasal sistemde elbette terör ve şiddeti destekleyici tutumlar almadıkları müddetçe her türlü siyasal ve ideolojik görüşleri, “meşru ifade alanı” içerisinde kabul görür. Ancak demokrasinin pekişmesinin temel bir unsuru olarak siyasal partiler, demokrasi olgusunun dışında söylemler ve hedefler geliştirdikçe, demokratik bir siyasal anlayışı oldukça zedeleme potansiyeli taşırlar. Avrupa’da 1990’lı yıllardan itibaren aşırı sağ partilerin, koalisyon hükümetlerine ortak olma ya da dışarıdan destekleme gibi konumlara yükselmeleri ile merkez sağ partilerinin göçmen siyaseti daha katı bir hal almak zorunda kalmıştır. Bu durum, aşırı sağ partilerin dışlayıcı kimlikler oluşturmaları ile buldukları ülkelerdeki “öteki” konumundaki kitlelerin özgürlük alanlarının daralmasına neden olabilmektedir.

Siyasal partilerin “olması gereken” genel ve belirleyici özelliklerine karşın günümüzde aşırı ideolojik partiler, siyasal partilerin temel işlevlerinin yeniden sorgulanmasını beraberinde getirmektedir. Üstelik bu durum, aşırı sağ ya da aşırı sol bir partinin popülist söylemleri ile birleşince ortaya demokrasi ve özgürlük değerleri açısından karmaşık bir tartışma alanı ortaya çıkmaktadır. Örneğin aşırı sağcı popülist partiler, genelde çok kültürlülüğe karşı olup farklı etnik ve dinsel aidiyetlere mesafeli bir demokrasi ve özgürlük tanımı yapmaya çalışırlar. Bu çerçevede homojen bir toplum tasavvurunda bulunan aşırı sağcı partiler, ötekileştirme siyaseti ile makbul bir vatandaş oluşturma hedefi ile makbul vatandaşların sahip olması gereken demokrasi ve özgürlüğe vurgu yaparlar. Avrupa özelinde aşırı sağ partilerin II. Dünya Savaşı öncesinde büyük ölçüde Yahudi karşıtlığına dayalı siyasal söylemleri, 2000’li yıllardan itibaren büyük ölçüde yerini İslam karşıtlığı ve yabancı düşmanlığına bırakmaya başlamıştır (Öner, 2014: 168-170). Bu süreçte pek çok aşırı sağ parti için Müslümanlar, demokrasi ve özgürlük için bir tehdit unsuru olarak algılanmaya ve radikal bir kimlik olarak tanımlanmaya çalışılmıştır.

3. SAĞCI POPÜLİZM

Bu çalışmanın temel ideolojik vurgusunu, sağcı popülizm (*right-wing populism*) oluşturmaktadır. Esasında popülizmin sağcı ve solcu çeşitli versiyonları bulunmaktadır. Özelde sağcı popülizm, milli/ulusal popülizm ile sağcı bir milliyetçilik anlayışı üzerinde yükselen, anti-elitist özellikler içeren ve sağ siyasette popülist temaları söylemleştiren bir siyasal ideoloji olarak tanımlanabilir. Siyasal partiler açısından ise sağcı popülizm, bir ideolojik kimlik ve retorik alanıdır. Bu kimlik alanında, sürekli olarak dışlanan en az bir kesim ve bir ideoloji, hedef çatışma ya da mücadele unsuru olarak belirlenmiş durumdadır (Betz, 2008). Popülizm sürecinin son on yıllardır yükselişte olması temelde ekonomik sorunlar ve göçmen siyaseti ile koşutluk içerisinde olmasındandır (Sandrin, 2021: 228-229). Bu yönüyle sağcı popülizm, belirli bir etnik ve/veya dinsel gruba nativist ve otoriter olma hakkını meşru gören (*etnokrasi*), belirli bir kategoride yer alan; tanımlanmış ve radikal kimlik tanımına girmeyen bir “toplum” için demokrasi ve özgürlük değerlerini işletmek isteyen, ulus aidiyeti bilinci ile yabancı düşmanlığını savunan bir halk şovenizmidir. Bu durumu, bir tür halk dalkavukluğu olarak tanımlamak da mümkündür.

Popülizmin siyasal partiler aracılığıyla vardığı sonuçlar bir yandan demokratik bir pataloji ortaya çıkarmakta ve hukukun üstünlüğünden yoksun bir siyasal sistem inşasına işaret etmektedir. Bu açıdan popülizmin, demokrasi olgusunu yeniden tartıştıran bir konu olarak karşımıza çıktığı görülmektedir (Kaltwasser, 2013: 470). Bu nedenle demokrasi olgusu ve özgürlük değeri, modern demokrasilerin önemli ilkelerinden olmakla birlikte demokrasilerin olanak sağladığı bir alanda sorgulanır hale dönüşebilmektedir. Özellikle siyasal popülizmin, günümüzde çatışmacı (*conflict*) kimlik siyasetine yönelik verileri dikkate alındığında demokrasiye ve özgürlüğe yüklenen anlamların yeniden tartışılması demokratik dünya düzeni inşasının geleceğine dair alarm verici işaretler barındırmaya devam edecektir.

Aşırı sağ siyasette popülizm, Batı dünyasında liberal demokratik düzen seçkinlerinin kontrolüne itiraz eden söylemler barındırmaktadır. Bu söylemlerin özellikle Avrupa sağcı popülizmi açısından en belirgin örneklerinden birini “Avrupa şüpheciliği” (*Euroscepticism*) oluşturmaktadır (Hooghe ve Marks, 2007: 121-125). Avrupa şüpheciliği, Avrupa Birliği’nin bazı entegrasyon politikalarına ve uygulamalarına eleştirel görüşler içermektedir. Bu görüşlerin sağcı popülistler açısından belki de en önemlisi Avrupa’nın karşı karşıya kaldığı göç krizleri ile daha fazla gündeme oturmaktadır. Avrupa şüpheciliğine yakın siyasal liderler ve partiler, genelde göç ve göçmen karşıtı olup anti-İslam, yerlililik, milliyetçilik, küreselleşme karşıtlığı, korumacılık gibi çeşitli siyasal ideolojik yaklaşımları benimsemiştir. Avrupa’da Avrupa şüpheciliğinin en belirgin örneklerinden biri olarak Hollanda’yı vermek mümkündür. Hollanda, bugünkü Avrupa Birliği’nin (AB) altı kurucu üyesi olmakla birlikte Geert Wilders ve partizanları, 2005 yılında Avrupa Anayasası aleyhine çalışmış ve Avrupa Birliği’nin sınır politikalarında başarısız olmaya devam edeceği inancıyla AB’den ayrılmayı önermiştir.

Avrupa’daki aşırı sağ popülizminin örneklerinden biri olarak Hollanda’da 1982 yılındaki seçimlerde Merkez Parti’nin (Centrumpartij) Temsilciler Meclisi’nde 1 sandalye kazanması aşırı sağ popülizminin Hollanda ayağındaki ilk temsili olarak ifade edilebilir. Daha sonraları 2002 yılında Pim Fortuyn Listesi, Hollanda siyasal tarihinin ilk büyük aşırı sağ popülist temsili olarak sahneye çıkmasına rağmen daha sonraları yerini Özgürlükler Partisi (PVV) almış; günümüzde PVV, Hollanda’daki en büyük ve etkin aşırı sağ popülist parti olarak konumunu korumaya devam etmektedir. Bununla birlikte Hollanda’da 2016 yılında kurulan Demokrasi Forumu (Forum voor Democratie), Temsilciler Meclisi’nde 2017 yılında %1,8 ile 2, 2021 yılında %5 ile 8 sandalye ile temsil hakkı kazanmıştır (Kireev, 2021). Demokrasi Forumu, PVV’ye göre temsil kabiliyeti daha az olmakla birlikte hâlihazırda Hollanda’da aşırı sağ popülizmini temsil eden partiler arasında yer almaktadır. Tüm bu örneklerin özel öneminin, demokrasi ve özgürlük değerlerine yükledikleri anlamlarla daha fazla ilişkili olduğunu gözden kaçırmamak gerekir.

4. ÖZGÜRLÜK PARTİSİ (PVV) VE WILDERS’IN SİYASAL LİDERLİĞİ

Bu çalışma açısından PVV, günümüzde popülerliği oldukça yüksek ve dünya siyasal tarihinde zaman zaman uluslararası kamuoyunu meşgul edecek şekilde gündeme gelebilen bir siyasal parti olarak özel değerlendirmeyi gerektirmiş olduğundan inceleme konusu olarak değerlendirilecektir. Esasında Hollanda’da Özgürlük Partisi’nin serüveni, partinin kurumsallaşma ve varlık yapısı itibarıyla oldukça kişisel bir liderlik örneği üzerinden gelişmiş olduğundan Wilders önceliğinden bahisle başlanması daha önem arz edecektir.

Hollanda sömürgesi Endonezya’da doğan Hollandalı bir anne ve babanın çocuğu olarak Venlo’da dünyaya gelen Wilders, ailesi tarafından Katolik olarak yetiştirildiği bir çocukluk dönemi geçirmiştir (BBC, 2011). Ortaöğreniminin ardından ilk yurtdışı tecrübesini İsrail’e gitme yönünde tercih etmiştir. 1 yılı aşkın bir süre yaşadığı İsrail ve Filistin topraklarında komşu Arap ülkelerinde de çeşitli seyahatlere girişmiştir. Ayrıca Wilders, 1992 yılında Yahudi kökenli eski bir Macar diplomat ile evlenmiştir (HFP, 2017). Wilders’ın İsrail geçmişi, Filistin sorununa dair her konuda kendisinin İsrail yanlısı bir taraf siyaset yürütmesinde birincil bir husus olduğunun altını çizmekte yarar bulunmaktadır. Nitekim partisinin isminde özgürlük olan ve partisnin seçim beyannamelerinde “demokrasi” vurgusuna yaptığı atıflar dikkate alındığında İsrail’in masum sivillere yönelik her türlü katliamını ve hak gaspını meşru görerek görmezden gelen Wilders’ın bu çalışmada gösterileceği gibi sosyal medya hesaplarındaki söylemlerine ayrıca yer verilmesi kayda değer olmaktadır.

Geert Wilders’ın siyasal arenaya fiili olarak ilk ısınma turlarının, muhafazakâr-liberal bir siyasal parti olan Özgürlük ve Demokrasi için Halk Partisi’nde (Volkspartij voor Vrijheid en Democratie – VVD) başladığını belirtmek gerekir. 1990-1998 yılları arasında partinin lideri olan Frits Bolkestein’in parlamentodaki asistanlığını yapmıştır (Vossen, 2016). 2004 yılına gelindiğinde, bu partinin Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne katılımı konusunda 1997 yılındaki bir anlaşmazlığına atıfta bulunarak 2004 yılında partiden resmen ayrılmıştır (Britannica, 2021). Bu süreçle birlikte Wilders, önce bağımsız bir milletvekili olarak parlamentoda sert eleştirilerine başlamış ve 2005 yılında Hollanda halkının % 62’si tarafından reddedilen Avrupa Anayasası aleyhinde çalışan isimler arasında yer almıştır. 22 Şubat 2006 tarihinde ise resmen kurulan Özgürlük Partisi’nin (Partij voor de Vrijheid – PVV) kurucusu ve o tarihten bugüne genel başkanı olmuştur. Dolayısıyla bu tarihten itibaren Wilders, milliyetçi ve sağcı popülist bir siyasal oluşumu (Vossen, 2010: 26-30), Hollanda’nın yakın siyasal tarihinin en önemli aktörlerinden biri olarak sahneye çıkartabilmiştir.

Wilders’ın Özgürlük Partisi’nin girdiği ilk seçimler olan 2006 parlamento seçimlerinde öne çıkardığı söylemler arasında vergi indirimi, eğlence amaçlı uyuşturucu kullanımına yönelik çok daha katı bir politika, ulaşım alanına daha fazla yatırım yapılması, nükleer santraller inşa edilmesi ve Hollanda anayasasına hayvan

haklarının dâhil edilmesi gibi belli başlı konular yer almıştır. Bu çerçevede 22 Kasım 2006 tarihinde Hollanda Temsilciler Meclisi'ndeki 150 sandalyenin 9'unu kazanarak Wilders ve Özgürlük Partisi (PVV) ilk siyasal sonuçlarını almıştır (Spoerri, 2013: 1). Bu seçimler yeni bir parti olması itibariyle elde ettiği çıkışı bir başarı olarak nitelemeye olanak tanısa da diğer partiler içerisinde yarışı beşinci sırada ancak tamamlayabilmiştir. Nitekim seçimlerde Hristiyan Demokratlar (CDA) %26,5 ile 41, İşçi Partisi (PvdA) %21,2 ile 33, Sosyalist Parti (SP) %16,6 ile 25 ve Özgürlük ve Demokrasi için Halk Partisi (VVD) %14,7 ile 22 sandalye kazanmıştır. Bu tarihten itibaren Wilders hem siyasal gücünü artırmak hem de partisinin kurumsal gücünü sağlamak üzere yoğun bir performans içerisine girmiştir. Bu bağlamda aldığı %5,9 oy oranı ve yaklaşık 580 bin oy sayısını artırmaya yönelik bir siyaset izlemeye başlamıştır.

Esasında siyaset sahnesindeki popülerliğini artırmak üzere Wilders'ın partisinin kurulmasından sonraki en önemli ilk eylemi, 2008 yılında yayınlattığı bir film olmuştur. 27 Mart 2008 tarihinde Özgürlük Partisi'nin resmi web sayfasından "FITNA" isimli 17 dakikalık kısa bir film yayınlanmıştır (Larsson, 2013). Türkçeleştirilmiş ifadesiyle Fitne; Kur'an'ı ve Müslümanları hedef almıştır. Filmde Kur'an'ın terör eylemlerini, anti-semitizmi ve kadınlara yönelik şiddeti meşrulaştırdığı, eşcinselliğe ve evrenselciliğe karşı olduğu iddiaları işlenmiştir. Genel olarak ise film, İslam'ın Hollanda için oluşturduğu her türlü tehdit üzerinden kurgulanmıştır. Filme Hollanda'daki ve dünyadaki Müslüman toplumlarınca tepki gösterilmiştir. Dönemin Hollanda Başbakanı Jan Peter Balkenende, filmin yayınlanmasından dolayı büyük üzüntü duyduğunu ve İslam'ı şiddetle bir tutan bu filmin tarzını kabul etmediklerini deklare etmiştir. Almanya Başbakanı Angela Merkel ise, film yayınlanmadan evvel Balkenende'nin kendilerini bilgilendirdiğini ve filme ortak tepki konusunda mutabık kaldıklarını ifade etmiştir (DW, 2008).

Öte yandan 2009 yılında Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi Lordlar Kamarası üyesi Lord Pearson'ın İslamofobik Fitne isimli filmin, Lordlar Kamarası önünde yayınlaması için Wilders'ı davet etmesi üzerine (Wheeler, 2010), dönemin İçişleri Bakanı Jacqui Smith, Wilders'ın Birleşik Krallık'a girişini yasaklamıştır. Buna karşın 12 Şubat 2009 tarihinde Londra'nın Heathrow Havaalanı'na gelen Wilders, İngiliz güvenlik birimleri tarafından gözaltına alınarak sınır dışı edilmiştir (DW, 2010). Daha sonra Wilders'ın İngiltere'ye giriş yasağına karşın yaptığı temyiz başvurusu kabul edilmiş ve 16 Ekim 2009 tarihinde İngiltere'ye giriş yapabilmıştır. Avam Kamarası'nda düzenlenmesi planlanan Fitne isimli filmin tanıtımı ise gelen tepkiler üzerine iptal edilmiştir. Buna rağmen Wilders, İngiltere'ye girebilmesinin düşünce hürriyeti açısından bir zafer olduğunu öne sürebilmiştir (Reuters, 2009).

Tüm bu süreçlerin yanında Wilders ve PVV, önce 3 Mart 2010 tarihli yerel seçimlerde Almere ve Lahey kentlerde elde ettiği oy oranları ve temsil ile kendinden söz ettirmiş, ardından 9 Haziran 2010 tarihli parlamento seçimleri ile daha da gücünü artırmıştır (Holsteyn, 2011: 417-418). Nitekim oyların %15,5'ini alan PVV, parlamentoda 9 olan sandalye sayısını 24'e çıkartmıştır (Bunnik, 2012). Hollanda parlamentosunda oluşan parçalı yapı içerisinde kurulan azınlık hükümetine dışardan destek verme pozisyonuna kadar yükselen PVV, böylece Hollanda siyasetinde en ciddi varlığını göstermiştir. Ancak Wilders, 21 Nisan 2012 tarihinde Rutte Kabinesi'nden desteğini geri çekmiştir (Akkerman, 2018: 10-11). Üstelik Wilders yenilenen parlamento seçimleri sürecinde Hollanda'nın Avrupa Birliği'nden ayrılmasını savunmuş, oy oranı %10,1'e gerileyerek parlamenter sayısı 15'e inmiştir. Bu noktada Wilders ve partisinin hükümetin düşmesinde oynadığı rol olumsuz bir sonuca işaret edebilmiştir. Buna karşın Wilders ve PVV, hem Hollanda hem de Avrupa siyasetinde gündem olma rolünü korumaya devam etmiştir.

Avrupa siyasetinde gündem olmasının ilk önemli fiili adımını, 2014 yılının Mayıs ayında düzenlenen Avrupa Parlamentosu Seçimleri üzerinden okumak mümkündür. Bu seçimlerde bir önceki seçimlerde elde ettiği %13,3'lük oy oranını %17'ye çıkartmış olması söz konusu olsa da asıl gündem oluşturma kabiliyetini; elde ettiği 4 sandalye ile Avrupa Parlamentosu'ndaki aşırı sağ partilerle kurmaya çalıştığı müzakereler ve etkileşimler oluşturmuştur. Bu çerçevede Avrupa Parlamentosu seçimlerinden birkaç gün sonra Wilders'ın Fransız aşırı sağcı Marine Le Pen ile yakın teması ve ortak basın açıklamaları, Avrupa Parlamentosu'nda grup kurma girişimleri oldukça dikkate değer olmuştur (Grabbe and Groot, 2014: 38). Üstelik o dönemde Wilders, aşırı sağcı, ırkçı ve popülist İsveç Demokratları Partisi (SD) ile ırkçı Avusturya Özgürlük Partisi (FPO) ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Le Pen ve Wilders, bu temaslarını İtalya'da yükselişe geçen popülist Kuzey Ligi Lideri Matteo Salvini ile Belçika'daki sağcı popülist Flaman Çıkarları Partisi'ni (Vlaams Belang) dâhil ederek parlamento grup kurma çalışmalarını genişletmeye çalışmıştır.

Avrupa Parlamentosu düzeyinde Le Pen ve Wilders'ın başlattığı aşırı sağcı koalisyon, Avrupa Parlamentosu'nda ilk olarak Özgürlükler ve Uluslar Avrupası (ENF) grubu ile kendini göstermiştir. ENF ilk olarak Fransa'dan Ulusal Cephe (FN), Hollanda'dan PVV, Avusturya'dan FPO, Belçika'dan Flaman Çıkarları Partisi ve İtalya'dan Kuzey Ligi olmak üzere beş partiden oluşmuştur. Ardından Almanya'dan

Almanya için Alternatif (AfD) ile Polonya'dan Yeni Sağcılar Kongresi (KNP), ENF grubunu desteklemiş ve Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi'nden ihraç edilen bir üye ile genişlemiştir. 2014 Avrupa Parlamentosu seçimleri sonrasında kurulan ENF, hem yedi üye ülkeden temsilciler ile grup kurma hem de 39 sandalye ile temsil olanağı elde etmiştir (Çöpoğlu, 2017: 10). Geleceği tartışılan bu aşırı sağcı proje, son Avrupa Parlamentosu seçimlerinin akabinde "Kimlik ve Demokrasi" Grubu olarak Avrupa Parlamentosu'nun beşinci büyük grubu olmayı başarmıştır. Aralarında Hollanda'dan PVV'nin de olduğu ve toplamda on ülkeden siyasal partilerin yer aldığı bu grup, ENF'den daha geniş bir parlamento grubu oluşturmuş ve 2021 yılında 72 sandalye temsiline ulaşmıştır (EU, 2021).

Hollanda özeline tekrar döndüğünde 2017 yılında Hollanda siyasetinde yeniden bir yükseliş ivmesi elde eden Wilders ve Özgürlük Partisi, 2012 yılında 15'e düşen parlamenter sayısını 20'ye çıkartabilmiştir (Holsteyn, 2018: 1365). Hollanda'daki çok parçalı parti sistemi içerisinde kilit rolünü korumaya devam eden Özgürlük Partisi, bu konumuna rağmen hükümet kurma çalışmalarında "vebalı" muamelesi görenek iktidarı kurmaya çalışan daha büyük partilerce sürekli dışlanmaya çalışılmaktadır. 15 Mart 2017 tarihindeki parlamento seçimlerinde oyların %13,1'i ile 20 sandalye kazanan PVV, bu durumunu 17 Mart 2021 tarihinde tamamlanan seçimlerde %10,81 ve 17 sandalye ile değiştirmiştir. Dikkat edilirse PVV'nin Hollanda siyasetinde %10-15 arası bir alana sıkışıp kaldığıdır. Bu durum, PVV ve Wilders açısından kısmen kemikleşmiş bir seçmen kitlesine olanak tanımakla birlikte siyasal hedef ve söylemlerinin Hollanda siyasetini değiştirici yönde etkide bulunamamasına –en azından şimdilik- koruyucu nitelik gösterdiği öne sürülebilir.

Hollanda'da Wilders, çok açık bir şekilde popülist siyasetçi olup, PVV de aşırı sağ ideolojinin temsilcisi konumundadır. Wilders'ın popülist söylemlerinin hedefinde Müslüman toplumu bulunmaktadır. Wilders çeşitli kereler dini ve etnik gruplara hakaretler etmiş, nefret ve ayrımcılığı teşvik eden söylemlerde bulunmuştur. Örneğin 2014 yılında bir parti organizasyonunda "Hollanda'da daha az ya da daha fazla Faslı ister misiniz?" sorusuna partililerin "daha az, daha az" şeklinde yanıt vermesi üzerine, "O vakit sorunu çözeceğiz" yanıtı vermiştir (BBC, 2017). Bu durum, partisindeki ilk ciddi kırılma alanını oluşturmuştur. Açık bir ırkçı söylemi benimsemesi üzerine PVV'nin iki parlamenterinin de aralarında bulunduğu pek çok parti yöneticisi ve temsilcisi istifa etmiştir. Buna karşın Wilders, Faslılar aleyhine söylemlerine devam etmiş, 2016 yılında Faslılara karşı ayrımcılığı kışkırtmaktan suçlu bulunsa da ceza almamıştır. Devam eden süreçte Wilders'ın "Hollanda'nın İslamlaşması" adını verdiği süreci durdurmaya yönelik pek çok siyasal söylemi artarak devam etmiştir (Kallis, 2018: 43). Wilders, Kuran'ın Hollanda'da Hitler'in Kavgam kitabı gibi yasaklanması gereken bir eser olduğunu, ülkede yayınının ve satışının yasaklanması gerektiğini savunmuştur.

Wilders, kimlikleri radikalleştirici bir siyaset takip etmektedir. Daha somut olarak İslam dininin takipçileri, onun nezdinde doğrudan bir şekilde demokrasi ve özgürlük tehdidi ve radikal kimlik sahibi kimselerdir. Wilders'ın Hz. Muhammed'e ve Kuran'a yönelttiği hakaretlerin, eleştiri sınırlarının çok öte boyutlarına ulaştığını görebilmek mümkündür. Bu açıdan ülkede Müslüman toplum, Wilders ve PVV'den oldukça rahatsızdır. Wilders, radikalleştirici bir kimlik siyaseti ile çatışmacı bir tutum sergilemekte ve siyasal alanda kendine alan açmaya çalışmaktadır. Kuran'ın yasaklanmasından Müslüman göçünün ülkeye girişinin engellenmesine kadar pek çok ayrımcı ve popülist söylemi kullanan Wilders, aksi halde bu topraklar için "Eurabia" ve "Netherabia" denilmesinin an meselesi olduğunu öne sürmüştür (Alba ve Foner, 2017: 121). Yine ona göre ülkedeki Müslümanlar, suç alanında, oranlarından daha fazla bir temsile sahiptirler. Bu söylemlerinin birinde "Türkçe cinsel tacizler" ve "Faslı sokak teröristleri" ithamlarını kullanmaktan çekinmemiştir.

Wilders ve partisinin, Hollanda'daki Müslüman toplumunu belirli kimlik dayatmaları ile tanımlama çabaları, özünde tarihsel, toplumsal ve siyasal gelişim süreçlerinin kimliklerin oluşumu üzerindeki belirleyici etkisini göz ardı eden bir tutum içermektedir. Nitekim Wilders'ın uzun yıllar yanında bulunduğu eski siyasetçi Bolkestein, Hollanda'da peçeli çarşaf ya da burka giyme yasağı konusunda Wilders'tan ayrıldığını, onun yaklaşımlarını abartılı bulduğunu söylemiştir (Pluijm ve Tol, 2011). Fransa ve Belçika'dan sonra Avrupa'da bu yasağı getiren üçüncü ülke olan Hollanda'da en fazla 400 kadar kadının burka taktığı belirtilmektedir (Al Jazeera, 2019). 1 Ağustos 2019 tarihinde uygulamaya giren yasa ile yüzlerini her ne surette olursa olsun kapatanların kamu kurumlarına ve toplu taşıma araçlarına alınmayacağı ve yüzünü açmayı reddedenlere 150 Euro para cezası verilmesi öngörülmüştür (BBC, 2019). PVV lideri Wilders kamusal alanda başörtüsünün de yasaklanmasını talep etmektedir. Wilders, 2009 yılındaki bir beyanatında ise başörtüsü takmak isteyen kadınların özel bir vergi vermeleri zorunluluğunun getirilmesini önermiştir (Tyler, 2009).

Wilders'ın siyasal söylemleri üzerinde etkide bulunan çeşitli siyasal figürlerin olduğunu mutlaka göz ardı etmemek gerekir. Üstelik Wilders, o tür kişileri efsanevi ve cesur isimler olarak tanımlamaktan çekinmemektedir. Örneğin 6 Mayıs 2021 tarihinde “Bugün büyük bir insanı anıyoruz” yazısı ile Pim Fortuyn'ın fotoğrafını paylaşmıştır. Fortuyn, “eşcinsel” kimliği ile kendini tanımlayan ve İslam'ın eşcinsellere düşman olduğu vurgusu ile İslam karşıtı görüşler öne süren Hollandalı akademisyen ve siyasetçidir. Siyasal kariyerine 1974 yılında Hollanda İşçi Partisi'nde başlayan Fortuyn, 2001 yılında kurduğu “Livable Netherlands” isimli partinin kurucusu olmuş ve 2002 yılında partisi, memleketi Rotterdam'daki yerel seçimlerde birincilikle çıkabilmiştir. 2002 yılındaki genel seçimlere “Pim Fortuyn List” (LPF) lideri olarak hazırlandığı bir kampanyada Fortuyn, çevreci ve hayvan hakları aktivisti Hollandalı Volkert van der Graaf tarafından altı el ateş açılarak öldürülmüştür (BBC, 2014). Suikastın LPF'nin aşırı sağcı ve ırkçı görüşleri nedeniyle gerçekleştirildiği ifade edilmektedir. Esasında Wilders'ın özgülüyle söz ettiği Fortuyn, kendisinin bugünlerde bolca işbirliği selamı gönderdiği Fransız aşırı sağ ve Le Pen'in çizgisini kabul etmediğini belirtmek gerekir. Bundan mütevellit, Wilders için Fortuyn'i asıl önemli kılan İslam karşıtı tezleridir.

4.1. Wilders ve Siyasal Paylaşımları

Hollanda siyasetinde Geert Wilders'ın ırkçı ve fobik söylemlerinin daha anlamlı bir şekilde anlaşılması çerçevesinde sosyal medya hesaplarından biri üzerinden yapılacak basit ve kesitsel bir araştırma bu konuda destekleyici veriler sunabilir. Bu bağlamda Wilders'ın kamusal erişime açık resmi sosyal medya hesaplarından biri olan “instagram” üzerinden 15 Aralık 2020 ile 30 Haziran 2021 tarihleri arasındaki 6 aylık süre zarfında toplam 214 paylaşım yaptığı tespit edilmiştir. Bu paylaşımlardan 93'ü Müslümanlara, İslam dinine ve/veya ülkedeki yabancı göçmenlere yönelik olmuştur. Geriye kalan paylaşımlardan 54'ü Hollanda'dan tabiat manzaraları iken geriye kalan yalnızca 67 paylaşım PVV reklamı ya da Hollanda'nın diğer sorunlarına ve konularına yönelik olabilmıştır. Ayrıca genel ırkçı ve fobik paylaşımlarından 41'i doğrudan İslam dinini ve peygamberi Hz. Muhammed'i hedef almıştır. Ayrıca Katolik iken Agnostik olduğu söylenen Wilders, Mayıs 2021'deki Kudüs olaylarında Yahudi fanatiklerinin fotoğraflarını ve kendisinin Ağlama Duvarı önündeki fotoğrafını paylaşmış ve İsrail'in yanında olduğuna dair görseller ve paylaşımlar gerçekleştirmiştir.

Bu çalışma bağlamında 15-17 Mart 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilen Hollanda Parlamentosu seçimlerinden önceki ve sonraki üçer aylık dönemlerden müteşekkil toplamda altı aylık bir dönem inceleme konusu edinilmiştir. Böylece hem seçim öncesi süreçteki veriler hem de seçimden sonraki söylemler karşılaştırılabilir bir özellik kazanmıştır. 17 Mart seçimleri öncesinde doğrudan Müslümanlara, İslam dinine ve Hz. Muhammed'e yönelik paylaşım sayısı 26 iken, 17 Mart sonrası 40'tır. Yabancı göçmenlere yönelik genel söylem paylaşımlarına gelindiğinde 17 Mart öncesi 24 iken 17 Mart sonrası 3'tür. Esasında Wilders'ın yabancı göçmenlerden kastı özünde Faslılar ve Türkler gibi Müslüman topluluklar olduğundan seçim öncesi ve sonrası anlamlı bir söylem farklılığına rastlandığı söylenemez.

Paylaşımlar arasında Hz. Muhammed ve İslam dini, çeşitli şekillerde eleştiri ve hakaret konusu olmuştur. Bunlar içerisinde beş temel hususu önemle vurgulamak yararlı olabilecektir. Bu noktada ilk olarak Wilders'a göre İslam dini, bir ideolojidir. Nitekim 25 Mayıs 2021 tarihli bir paylaşımında İslamlaşmanın acilen durdurulması çağrısını yaparak Hz. Muhammed'i ve İslam'ı nefret ve şiddet ideolojisi olarak tanımlamıştır. Bu açıdan Hollanda'nın İslam ideolojisinin tehdidi altında olduğunu sıklıkla iddia eden Wilders, 2 Ocak 2021 tarihinde “Özgürlüğümüzü elimizden almak isteyen İslam ideolojisini durdurun!” ve 22 Mart 2021 tarihinde “Hollanda'da artık İslam'dan kurtulmalıyız!” paylaşımları yapmıştır.

İkinci olarak yukarıda görüldüğü gibi yapılacak kısa dönemli bir araştırmada dahi Wilders'ın siyasetteki varlığı “İslamofobik” temellidir. Üstelik Wilders, İslam korkusu ve karşıtlığı üzerine şekillendirdiği siyaset yapma biçimini, ülkedeki Müslüman toplumunu baskılamak ve Hollanda hükümetleri üzerinde aleyhte kullanmaya yönelik olarak kurgulamakta ve uygulamaktadır. Üstelik 28 Nisan 2021 tarihli bir paylaşımında iktidardaki üç parti liderini paylaştığı fotoğrafa siyasi mafya notu düşmüş ve Demokratlar 66'nın lideri ve Dışişleri Bakanı Sigrid Kaag'ın başörtülü bir fotoğrafına yer vermiştir. Kaag'ı çok defa hedef tahtasına oturtan Wilders, 30 Haziran 2021 tarihli paylaşımında Kaag'ı “Filistinli katilleri” finanse etmekle suçlayarak Hollanda için felaket bir kişilik olduğunu öne sürmüştür.

Üçüncüsü Wilders ve partisi, Yahudilik hayranı ve İsrail'in Siyonist siyaseti destekçisidir (Ayrıca bkz. Wertheim, 2017: 280). Örneğin 7 Haziran 2021 tarihinde sınırların Müslümanlara kapatılmamasının Hollanda'ya Yahudi nefretini ithal ettiğini iddia etmiştir. Hâlbuki Hollanda'da Müslüman toplumunun Yahudi ırkçılığı ya da nefretine dair somut siyasal söylemlerine yer verilememektedir. Museviliğe yönelik

özel bir ilgisinin de olduğu söylenebilecek olan Wilders'ın 16 Mayıs 2021 tarihinde Ağlama Duvarı'na elini dokunduğu fotoğrafı paylaşarak İsrail'e destek mesajı vermesi dikkat çekicidir. Özeldir Kuran ve Tevrat'ın, genelde Yahudilik ve İslam'ın geleneksel yorumları arasında pek çok benzerlik bulunmasına rağmen dünya ve Hollanda için yalnızca İslam dinini tehdit olarak algılaması, Wilders açısından psiko-fobik bir durum veya açık bir çelişki olduğu görülmektedir. Üstelik agnostik olmasına rağmen Hristiyan demokratların kendisinin müttefikini olduğunu ifade edebilmiştir (Diab, 2019).

İsrail'in 2021 yılında yeniden alevlenen Kudüs ve Gazze başta olmak üzere Filistinlilere yönelik saldırgan siyasetine yönelik Avrupa'da en açık destek veren liderlerden biri Wilders olmuştur. Örneğin Wilders 13 Mayıs 2021 tarihli paylaşımında Hollanda Parlamentosu'nda İsrail ile dayanışma için ceketine taktığı İsrail bayrağı armasını ilgili tartışmalarda yakasında taşıyacağını fotoğraf paylaşarak gösterirken 14 Mayıs 2021 tarihli paylaşımında İsrail'in Ortadoğu'nun tek demokrasisi olduğunu savunmuştur. 17 Mayıs'ta Avrupa başkentlerinde ve şehirlerinde Filistin yanlısı ve İsrail karşıtı protesto gösterilerinden kesitler vererek, bu tür insanların tamamına sınırların kapatılması ve İslam'ın durdurulması çağrısında bulunmuştur. 20 Mayıs'ta ise İslamcı ve cihatçılara karşı İsrail'in yanında olduğunu ve sonuna kadar İsrail'i desteklediğini deklare etmiştir. Görüldüğü üzere Wilders, İsrail'i "Hollandalı kimliği" kadar savunmakta ve İslam dini ve mensuplarını her nerede olursa olsun radikalleştirmekten çekinmemektedir.

Dördüncü vurguyu Müslümanları provoke etmeye yönelik Hz. Muhammed paylaşımlarına ayırmak yerinde olacaktır. Örneğin 8 Haziran 2021 tarihli paylaşımında İslam Peygamberi Hz. Muhammed'in ideolojisinin günümüzde aşırı sayıda insan tarafından takip edilen kitlesel bir katil olarak öne sürülmesine yeteceğini savunan Wilders'a göre Hz. Muhammed, bir savaş lordudur. Ayrıca bu tarihli paylaşımında Hz. Muhammed aleyhine ağır bir hakaret kullanabilmiştir. Açıkça görülmektedir ki, Müslümanları provoke etmeye yönelik yoğun çaba sarf etmektedir. Yüksek güvenlik koruması altında olmasına binaen İslam dinine ve Hz. Muhammed'e hakaret etmekten çekinmemektedir. Güvenlik tedbirleri itibarıyla olası bir saldırıdan kolayca kurtulabileceği inancıyla başarısız bir suikast halini, "siyasetine güç kazandırma olarak" propaganda edebilme potansiyeline oldukça sahip bir siyasal kişiliktir. İslam dinini ve Hz. Muhammed'i terörizmle özdeşleştiren paylaşımlar yapan Wilders, 20 Mart 2021 tarihli paylaşımında siyah renkli, sarıklı ve sakallı bir sertlik yanlısı insan prototipi suret fotoğrafı yayınlarken altına yalnızca "Muhammed" yazması, psiko-siyasal bir alana mutlak olarak işaret edebilmeyi olanaklı kılmaktadır.

Beşinci olarak özel topluluk, oluşum ve kişiliklere yönelik algı oluşturma söylemlerine yer vermektedir. Bu bağlamda Faslılar ve Türkler gibi yabancı göçmenler, Hamas ve Müslüman Kardeşler gibi siyasal oluşumlar ve Recep Tayyip Erdoğan gibi siyasal kişilikler gündem ve propoganda malzemesi olarak Wilders'ta kendini bulabilmektedir. Bu minvalde örneğin 15 Şubat 2021 tarihinde Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı, Türk bayrağı ile sözde IŞİD bayrağı arasında resmeden bir fotoğraf yayınlarken "terörist" ifadesini kullanabilmişken, 21 Mart 2021 tarihinde Müslüman Kardeşlerin Mısır'da yasak ancak Hollanda'da serbest olmasından ötürü duyduğu rahatsızlığı dile getiren bir söylem içerisine girebilmiştir.

Yukarıdaki tüm vurgu ve bağlamların yanında Wilders ve partisinin, "özgürlük" değerine atıfları, tek taraflı, İslamofobik ve anti-demokratiktir. Wilders'ın ve partililerinin dünyasında özgürlük terimine yüklenen anlam İslam karşıtlığıdır. Örneğin Wilders, 13 Mart 2021 tarihinde "İslam ya da özgürlük, birinden birini tercih edin!" ve 26 Mart 2021 tarihinde "Asla İslam'a boyun eğme, özgürlüğün için daima savaş!" şeklindeki siyasal sloganist söylemleri kullanmıştır. Wilders, 9 Nisan 2021 tarihli paylaşımında göçmenlere ve Müslümanlara karşıtlığını özgürlük ve demokrasi ile ilişkilendirirken, 12 Nisan 2021 tarihli paylaşımında ise Ramazan ayına ve İslam'a dur demenin özgürlük gereği olduğunu iddia etmiştir. Bunların yanında 5 Mayıs 2021 tarihine gelindiğinde Wilders, özgürlük teması ile yaptığı paylaşımında Hollanda'nın özgürlüğü için göç karşıtlığı ve homojen kültür ideali ile İslam'dan kurtulma siyasetini sürdüreceğini belirtebilmiştir.

Wilders'ın ve partisinin birincil önceliğinin Müslümanlar, İslam dini ve hükümetlerin göçmenlere yönelik tutumları olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte Hollanda'nın diğer siyasal konularına yönelik paylaşımlar, ikincil öneme sahip güçlü işaretler vermektedir. Daha açık bir ifadeyle Hollanda'nın yalnızca Müslümanlar ve yabancı göçmenler dışında bir siyasal gündem alanı, Wilders için ikinci plandadır. Kaldı ki, 17 Mart seçimleri öncesinde bu çalışma kesitinde alınan dönem zarfında 42 paylaşım tespit edilirken, 17 Mart sonrası 25'e düşmüştür. Dolayısıyla Wilders'ın İslam'a ve göçmen karşıtlığına yönelik siyasetindeki tutarlılık, Hollanda'nın belki de gerçek tartışılması gereken alanlarına yönelik daha çok seçimsel vaatler düzeyinde kalmıştır. Diğer yandan Wilders, özellikle İslamofobik siyasetine soğuk ve mesafeli bakmalarından ötürü rakiplerini şiddetli bir şekilde eleştiriye tabi tutmaktadır. Örneğin Wilders 7 Nisan 2021 tarihinde Rutte ve Kaag'ın parlamentoda aynı karede olduğu bir fotoğrafı paylaşarak Başbakan

Mark Rutte'ye hakaret içeren sözler sarf etmiş ve Hollanda'nın sahte parlamentosu olan yozlaşmış bir ülke olduğunu dahi öne sürmüştür.

5. SONUÇ

2012 yılında Hollanda'da hükümet düşüren bir parti olarak PVV, Hollanda siyasetinde aşırı sağcı bir popülizmin ulaştığı boyutlar itibariyle oldukça önem kazanan bir siyasal parti örneği olmuştur. İsminde "özgürlük" geçen ve sık sık demokrasiden bahis açan PVV'nin, esasında temel siyaset yapma alanı İslam dini ve takipçileri üzerinedir. Örneğin Wilders, 4 Nisan 2021 tarihinde İslam Peygamberi Hz. Muhammed'e hitaben "O'na karşı özgürlük için PVV" sloganı paylaşımı yapmıştır. Üstelik bu tür paylaşımlarda Müslümanlar tarafından tepkiyle karşılanan Hz. Muhammed karikatürlerine ya da kötümser nitelikli sahte suretlere sıkça yer vermektedir. Görüldüğü üzere PVV, ne demokratik amaçları olan bir siyasal parti ne de özgürlük olgusuna ve değerine yüklenen sorumluluklara sahip bir siyasal partidir. PVV, modern demokrasi kuramlarına karşın özgürlük ve demokratikliği, yalnızca aşırı sağcı bir popülizm üzerinden aşındırmaktan geri çekilmeyen bir siyasal parti konumundadır. Kaldı ki, Müslümanların dini sembollerine dahi toleransı bulunmayan Wilders, 21 Mayıs 2021 tarihinde Hollanda parlamentosunda konuşan bir Müslüman kadın parlamenterin fotoğrafını paylaşarak başörtüsünden Hollanda parlamentosunu kurtarma çağrısı yapabilmektedir.

İkinci sonuç, Wilders ve partisinin, İslam dini takipçilerini olağan bir tanımlama alanı dışına taşıyarak kimliklerini radikalleştirme eğilimine girmesidir. Kesitsel paylaşımlar göstermektedir ki, Wilders ve partisinin, "Müslümanların tamamını kastetmiyoruz", "içlerinden bir grup böyle" vb. argümanları kesinlikle kullanmaksızın topyekün bir Müslüman toplum aleyhtarlığı üzerinden siyaset yaptıkları tespit edilmiştir. Bu durum, Müslüman kimliğini, radikal bir kimlik alanına getirerek, demokratik ve meşru düzen dışında bir değerlendirmeye zorlayan çatışmacı bir siyasal perspektif sunmaktadır. Ancak demokrasi, çeşitliliklere ve farklı kimliklerin siyasal taleplerine her zaman açık olmayı gerektiren bir düşüncedir. Hal böyleyken Wilders için demokrasi, Müslümanların olmadığı bir düzenin tasavvurudur. Böylece Müslümanlar oldukça demokrasi ve özgürlük olamaz. Wilders'ın demokrasi ve özgürlük tanımları elbette ayrımcı ve radikalleştirici retorikleri itibariyle genel demokrasi ve özgürlük tanımlarının dışında olmaya devam edecektir. Bir siyasal partinin ve liderinin doğrudan bir şekilde İslam dinine mensup insanları, bir kimlik radikalleştirilmesinin hedefi olarak seçmiş olması, demokrasi ve özgürlük değerlerinin aşınmasına yol açacaktır.

KAYNAKÇA

Akkerman, T. (2018). *The Impact of Populist Radical-Right Parties on Immigration Policy Agendas: A Look at the Netherlands*. Washington, DC.: Migration Policy Institute.

Aktaş, M. (2015). *Demokrasi Kavramına Eleştirel Bir Bakış*. Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3 (1), 87-105.

Alba, R. and Foner, N. (2017). *Strangers No More: Immigration and the Challenges of Integration in North America and Western Europe*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.

Aljazeera (2019, 1 August). *Dutch Ban on Burqas and Niqabs Takes Effect*. Retrieved from <https://www.aljazeera.com/news/2019/8/1/dutch-ban-on-burqas-and-niqabs-takes-effect> on 26.01.2021.

BBC (2011, 23 June). *Netherlands Islam Freedom: Profile of Geert Wilders*. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/world-europe-11443211> on 20.01.2021.

BBC (2014, 2 May). *Dutch free killer of anti-Islam politician Pim Fortuyn*. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/world-europe-27261291> on 28.01.2021.

BBC (2017, 18 February). *Dutch Populist Geert Wilders Talks of Moroccan 'scum'*. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/world-europe-39016179> on 22.01.2021

BBC (2019, 1 Ağustos). *Hollanda'da Burka ve Peçe Yasağı Yürürlüğe Girdi*. 26.01.2021 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49190865> adresinden erişilmiştir.

Betz, H. G. (2008). *Against the 'Green Totalitarianism': Anti-Islamic Nativism in Contemporary Radical Right-Wing Populism in Western Europe*. G. S. Liang (Ed.). *Europe for the Europeans* (33-54). 1st Edition, Aldershot: Ashgate.

Britannica (2021). *Geert Wilders: Dutch Politician*. Retrieved from <https://www.britannica.com/biography/Geert-Wilders> on 20.01.2021.

- Bunnik, A. (2012, 12 September). The Rise and Fall of Geert Wilders?. Aljazeera, Retrieved from <https://www.aljazeera.com/opinions/2012/9/12/the-rise-and-fall-of-geert-wilders/> on 26.01.2021.
- Çöpoğlu, M. O. (2017). Avrupa’da Yükselen Popülist Aşırı Sağ Partiler: Özgürlükler ve Uluslar Avrupası (ENF) Grubu Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4 (7), 1-17.
- Diab, K. (2019, 11 February). A Far-Right Politician Converted to Islam. It’s not as Surprising as it Sounds. *The Washington Post*, Retrieved from <https://www.washingtonpost.com/outlook/2019/02/11/far-right-politician-converted-islam-its-not-surprising-it-sounds/> on 23.01.2021.
- Durgun, S. (2020). *Siyasi Partiler ve Parti Sistemleri*. Y. Taşkın (Ed.), *Siyaset: Kavramlar, Kurumlar, Süreçler* (335-354). 5. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- DW (2008, 29 March). Hollanda’yı Karıştıran “Fitne”. 24 Ocak 2021 tarihinde <https://www.dw.com/tr/hollanday%C4%B1-kar%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1-iran-fitne/a-3223064> adresinden alınmıştır.
- DW (2010, 6 March). Londra’da Fitne Gerilimi. 24 Ocak 2021 tarihinde <https://www.dw.com/tr/londrada-fitne-gerilimi/a-5327101> adresinden alınmıştır.
- EU (2021). Members. Retrieved from <https://www.idgroup.eu/members> on 27.01.2021.
- Grabbe, H. and Groot, N. (2014). Populism in the European Parliament: What Implications for the Open Society?. *The International Spectator*, 49 (4), 33–46.
- Hungarian Free Press (HFP) (2017, 12 March). Geert Wilders loves Hungary and had coffee with Viktor Orbán. Retrieved from <https://hungarianfreepress.com/2017/03/12/geert-wilders-loves-hungary-and-had-coffee-with-viktor-orban/> on 20.01.2021.
- Holsteyn, J.J.M. (2011). The Dutch Parliamentary Election of 2010. *West European Politics*, 34 (2), 412-419.
- Holsteyn, J.J.M. (2018). The Dutch Parliamentary Elections of March 2017. *West European Politics*, 41 (6), 1364-1377.
- Hooghe, L. and Marks, G. (2007). Sources of Euroscepticism. *Acta Politica*, 42 (2-3), 119-127.
- Kallis, A. (2018). The Radical Right and Islamophobia. J. Rydgren (Ed.), *The Oxford Handbook of the Radical Right* (42-60), Oxford University Press.
- Kaltwasser, C. R. (2013). The Responses of Populism to Dahl’s Democratic Dilemmas. *Political Studies*, 62 (3), 470-487.
- Kireev, A. (2021). Netherlands: Legislative Election 2021. Retrieved from <https://www.electoralgeography.com/new/en/countries/n/netherlands/6951.html> on 23.01.2021.
- Kuçuradi, İ. (1997). Yirmibirinci Yüzyılın Eşiğinde Demokrasi Kavramı ve Sorunları. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cumhuriyetimizin 75. Yılı Özel Sayısı*, 21-27.
- Larsson, G. (2013). Geert Wilders and the Anti-Muslim Movie Fitna. T. Hoffman and G. Larsson (Eds.), *Muslims and the New Information and Communication Technologies* (147-162), Dordrecht: Springer.
- Öner, S. (2014). Avrupa’da Yükselen Aşırı Sağ, Yeni ‘Öteki’ler ve Türkiye’nin AB Üyeliği. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 13 (1), 163-184.
- Pluijm, U. and Tol, J. (2011, 2 October). Wilders’ ‘mentor’ Thinks He is Exaggerating. *Radio Netherlands Worldwide*, Retrieved from <https://web.archive.org/web/20111229065414/http://www.rnw.nl/english/article/wilders-mentor-thinks-he-exaggerating> on 21.01.2021.
- Reuters (2009, 16 October). Dutch MP Sparks Muslim Protests at Westminster. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/uk-britain-wilders-idUKTRE59F2V320091016> on 25.01.2021.
- Sandrin, P. (2021). The Rise of Right-Wing Populism in Europe: A Psychoanalytical Contribution. B.D.S. Guilherme, C. Ghymers, S. Griffith-Jones and A. R. Hoffmann (Eds.), *Financial Crisis Management and Democracy* (227-239), Cham: Springer.

- Spoerri, M. (2013). Netherlands: Geert Wilders, the Dutch “Cricket”. Retrieved from https://www.ispionline.it/sites/default/files/pubblicazioni/commentary_spoerri_22.03.2013.pdf on 21.01.2021.
- Tyler, J. (2009, 16 September). Wilders Wants Headscarf Tax. Retrieved from <https://web.archive.org/web/20110607152803/http://www.rnw.nl/english/article/wilders-wants-headscarf-tax> on 29.01.2021.
- Vossen, K. (2010). Populism in the Netherlands after Fortuyn: Rita Verdonk and Geert Wilders Compared. *Perspectives on European Politics and Society*, 11 (1), 22-38.
- Vossen, K. (2016). *The Power of Populism: Geert Wilders and the Party for Freedom in the Netherlands*. Routledge.
- Wertheim, D. J. (2017). Geert Wilders and the Nationalist-Populist Turn Toward the Jews in Europe. *The Jew as Legitimation*, 275-289.
- Wheeler, B. (2010, 17 August). Profile: UKIP Leader Lord Pearson. BBC News, Retrieved from <https://www.bbc.com/news/uk-10996751> on 24.01.2021.